

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної та слов'янської філології

Курсова робота з арабської філології
на тему:

**ФРАЗЕО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ З КОМПОНЕНТОМ «ЧАС» В СУЧАСНІЙ
АРАБСЬКІЙ МОВІ :**

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Студентки групи Пар 16-20

факультету сходознавства

денної форми навчання

Освітньої програми:

Арабська мова і література

та переклад, друга

східна мова, західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.060 Східні мови

та літератури (переклад включно),

перша – арабська

Кирилюк Глорії Олександрівни

Науковий керівник:

ст. викладач В.Г. Кононенко

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ В СУЧАСНІЙ АРАБСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	
1.1 Історія виникнення фразеології як науки.....	7
1.2. Основні методи дослідження фразеологічних одиниць та визначення їх проблем.....	11
1.3 Поняття семантичного поля.....	13
1.4 Теоретичні аспекти дослідження фразео-семантичних полів в арабській мові.....	15
Висновки до Розділу 1	
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ З АРАБСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ	18
2.1 Фразео-семантичне моделювання фразеологізмів із компонентом «час» в арабській мові на прикладі Корану та української мови на прикладі Біблії.....	18
2.2 Зіставні аспекти арабської та української мов на прикладі літературних творів	22
2.3 Тематичні групи фразеологічних одиниць.....	24
Фразео-семантичне поле на позначення компонента «час» в літературній творчості арабської та української мов	25
2.4 Виявлення факту схожості або розбіжності існування однакових прислів'їв на матеріалі арабської народної мудрості у перекладі на українську мову.....	28
Висновки до Розділу 2	
ВИСНОВКИ.....	32
АНОТАЦІЇ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

Сьогодні політичні, економічні та культурні зв'язки України з іншими країнами значно розширилися. Це означає, що потреба у висококваліфікованих фахівцях зі знанням іноземних мов значно зросла. Мови відіграють особливо важливу роль у створенні союзів з іншими країнами та встановленні відносин між представниками різних мовних культур. Коли ви вивчаєте іноземну мову, ви стикаєтеся з культурою іншого народу. Фразеологічні одиниці є важливим історичним і лексичним пластом у будь-якій мові. Вивчення фразеологічних одиниць дає змогу наочно продемонструвати подібності та відмінності в життєвому досвіді світових культур і у вираженні їхньої історії.

Традиційний інтерес лінгвістів до фразеологічної проблеми сьогодні зростає, особливо у зв'язку з розширенням методологічних основ і напрямів у вивченні мовних одиниць високої культурної цінності на внутрішньомовному та міжмовному рівнях. Багато дослідників у нашій країні, а також лінгвісти за кордоном, особливо арабської мови, зосередилися на темі фразеологічних одиниць, осмислюючи і розмірковуючи над своїм баченням цього питання.

Суттєвість в осягненні мови та пізнанні її історії є лінгвістичний аналіз творів народної творчості, в дослідженні естетики художнього слова та традиційної народної духовної культури. Особливого значення набуває тлумачення мови прислів'їв і приказок, які ясно відносяться до числа базових і головних текстів фольклору, які містять всі основні приклади усної народної творчості. Мова відбиває дійсність і створює особливу карту світу, унікальну для кожного народу, етнічної групи, мовно-національного колективу, що використовують її як засіб спілкування. При вивченні іноземної мови відбувається занурення в культуру народу. Також, важливим історико-лексичним пластом кожної мови є фольклор, в тому числі приказки і прислів'я.

Фразеологія, розділ науки, який виник нещодавно, тому потребує розвитку та розширення задля від'єднання та відособлення від лексикології та стилістики. Науковці все більше цікавляться дослідженнями та науковими працями з фразеології. Стійкі словосполучення були збереженні дослідниками для майбутніх поколінь. Такі як, прислів'я і приказки, які набували великого значення для самотності і існування кожного народу, як окремий та неповторний. Як і у кожна наука, фразеологія має не кінця підтвержені факти. Щодо запитань основоположництва та проблем з теорією. Тому, значна кількість дослідників-лінгвістів вирішили приділити увагу до розглядання та дослідження різних джерел, щоб ясніше бачити значення та роль фразеології. А саме: Я.А. Баран, М.А.Охріменко, О.А.Солов'йова, В.В. Виноградов, Л.А. Булаховский, В.Л. Архангельский, В.М. Мокієнко, В.П. Жуков, О.М. Мелерович, В.Г. Гак, М.Ф. Алефіренко, і Л.Г. Авксєньт'єв, В.С. Морозова, М.Т. Демський, О.В. Кунін, Н.М. Амосова, А.І. Альохіна, Ш. Баллі, М. Горький, А.Н. Афанасьєв, М.М. Коваленко, З.О. Попова та інші.

Увесь світ зараз розвивається дедалі в найрізноманітніших напрямках, де людині варто знати і розуміти свою та іноземні мови. Тому, в наші дні вивчаються усі можливі мови, в тому числі і арабська. Щоб знати мову, потрібно вивчати не лише граматику та звичайну повсякденну лексику, але й шукати та розглядати фразеологію, адже арабська мова збагачена крилатими виразами, що заслуговують уваги в культурних та ідеологічних аспектах. І саме прислів'я та приказки, які зароджували мову та культуру та відображали життя людей в повсякденному житті. Були, і є, фундаментом в будуванні та створенні нової культури. Адже наші предки співали пісні, складали вірші, вигадували казки, лякали страшними історіями та заспокоювали ніжними колисковими. Вірували у різні прикмети, створювали міфи, яким слугували також зміни погоди та природних умов, за якими люди вели спостереження в ті часи.

На відміну від минулих часів, в наші часи, в лексиці можна помітити слова, які поповнюються і змінюються, використовуючи більше іноземних слів та виразів. І лексика не стоїть на місці саме завдяки сучасним технологіям, технічному розвитку та відкриттю нових наукових кордонів. З усіх сфер які відомі, використовуються

найчастіше такі теми як: загальноповсюджені лексика, політична, медична, побутова та газетна лексика, а також природна лексика. Загальноповсюджені лексика складається зі слів, які використовуються у повсякденному спілкуванні і є зрозумілими для більшості носіїв мови, незалежно від їхнього соціального та культурного статусу. Це також можуть бути слова, які позначають загальні поняття, які є важливими для багатьох сфер життя.

Актуальність цього дослідження полягає в тому, щоб дослідити питання фразеологізмів, які ще не достатньо вивчені, взаємозв'язок мови та культури в сучасній арабській і українській мовах, які є досить розповсюдженими та актуальними. Наше дослідження проводиться на матеріалі фразеологізмів, що містять компонент «час», оскільки такі фразеологічні одиниці дозволяють отримати інформацію про різні аспекти культури та її прояви у мові. Фразеологізми є невід'ємною частиною лексичного фонду будь-якої мови та культури, тому їм приділяється особлива увага у цьому дослідженні.

Об'єктом дослідження є фразео-семантичне поле, яке позначає компонент «час» в сучасній арабській мові.

Предметом дослідження є прислів'я та приказки в літературній арабській мові, які позначають компонент «час».

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей функціонування фразеосемантичного поля на позначення компоненту «час».

Для досягнення мети поставлені такі **завдання**:

- Розглянути історію виникнення фразеології;
- Дослідити основні методи дослідження ФО та визначити їх проблеми;
- Визначити роль та структурно-семантичні особливості фразеосемантичного поля;
- Визначити типи фразеологічних одиниць з компонентом «час» в арабській та українській мовах (приказки, прислів'я, ідіоми тощо) та їхню семантику;
- Змодельовати тематичні групи фразеологічних одиниць;

- Проаналізувати теоретичні аспекти досліджень фразео-семантичних полей з компонентом «час» в арабській мові на прикладах з Корану та в українській мові на прикладах з Біблії;
- Зіставити аспекти арабської та українських мов на прикладі прислів'їв та приказок та переклад;

Наукова новизна цього дослідження полягає в тому, що компонент «час» вперше розглядається в рамках фразео-семантичного поля. Оскільки арабською мовою немає праць, що розглядають порівняння фразеологічних одиниць цього компонента, це дало змогу аналізувати і затвердити значущість фразеологічних одиниць і порівняти їхні дані з прикладами з арабських та українських джерел.

Теоретична цінність цього дослідження полягає в тому, що отримані результати доповнюють і збагачують низку робіт з арабської фразеології. **Матеріал** цього дослідження арабські прислів'я та приказки Абуль-Фадль аль-Майданий, в перекладі з арабської Ільнура Сарбулатова; коранічні тексти та ін.

Практичне значення проведеного дослідження є розробкою арабсько-українських та українсько-арабських матеріалів, а також може бути корисним для викладацької діяльності арабської мови та перекладу літературних творів, таких як біблійні та коранічні тексти(священні тексти), вірші, казки, пісні, легенди тощо.

В роботі досліджуються фразеологічні одиниці, пов'язані з компонентом «час», які мають значну кількість в арабській та українській мовах. Вона описує особливості їх семантики та функціонування в сучасних мовах.

Методи дослідження дані в цій курсовій роботі, включають порівняння, лексичний та семантичний аналіз, а також метод часткової вибірки через наявність конкретного компонента. Дослідження є важливим як для української, так і для арабської аудиторії для вивчення та засвоєння матеріалу.

РОЗДІЛ 1

ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ В СУЧАСНІЙ АРАБСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

1.1 Історія виникнення фразеології як науки

За останні кілька десятиліть фразеологізми, тобто, ідіоми привертають дедалі більшу увагу лінгвістів із семантичної, культурної та інших точок зору. З розвитком мовних наук наше розуміння того, що таке ідіоми і як вони функціонують, стало набагато багатшим і тоншим.

Лінгвісти, з початку існування фразеології, як науки, звертали увагу на фразеологічний запас мови. Для розвитку теорії фразеології, важливі спостереження є у роботах Ш. Баллі, О.О. Потебні, І.І. Срезневського, Ф.П. Фортунатова, О.О. Шахматова, В.В. Виноградова та інших дослідників. Становлення фразеології як галузі мовознавства спочатку відбувалося у вигляді поступового відокремлення фразеології від синтаксису, лексикології та стилістики, чому сприяло, з одного боку, ретельне вивчення синтаксичних властивостей фразеологізмів (роботи О.Шахматова, Ф.П.Фортунатова), а з іншого – призвели до розвитку синтаксичних властивостей слова-словосполучення стилістико-семантичні аспекти стійких словосполучень (наприклад, Ш. Баллі, А. Сеше та ін.).

Що стосується розвитку цієї галузі мовознавства, то слід зазначити, що першим важливим внеском у науку стала фундаментальна праця науковця І.К.Білодіда, яка заклала підґрунтя глибокого і всебічного вивчення фразеології. У філологічних працях Л.А. Булаховського також є фрагменти, що стосуються цього питання. Над дослідженням фразеології також працювали Г.М. Удовиченко, М.А.Жовтобрюх, Л.С.Паламарчук, М.М. Палинський, Л.Г. Скрипник, В.С. Ващенко та багато інших.

У 20-х роках відомий радянський лінгвіст та сходознавець Є.Д. Поливанов висунув власні ідеї на рахунок створення фразеології як самостійного розділу лінгвістичної науки, і додавши, що: «виникає потреба в особливому відділі, який у

цьому відношенні був би порівнянний з синтаксисом, але в той же час мав би на увазі не загальні типи, а індивідуальні значення даних конкретних словосполучень подібно до того, як лексика має справу з індивідуальним (лексичним) значенням даних слів». Адже ще на початку минулого століття, фразеологія, попри всі свої теоретичні права існування («ідіоматика») не завоювала собі відокремленої позиції з літератури радянської, тобто, не було великих відділів літератури, присвячених фразеології (в порівнянні з іншими дисциплінами: фонетика, морфологія, синтаксис, лексика) (Поливанов, 1928, с.60-61).

Утворення фразеології пов'язане з ім'ям швейцарського вченого Шарля де Баллі. Його ідеї викладено в таких книжках, як «Стилістика» (1905) і «Французькі стилі» (1909). Баллі знаходив сутність фразеологічної одиниці насамперед у її семантичних особливостях.

У своїй праці : «Лекції з фразеології французької мови» (*Les locutions françaises, étude philologique, Paris, 1891*) Шарль де Баллі говорив, що «якщо у фразі кожний компонент частково або повністю втрачає своє значення, і тільки поєднання загалом зберігає певний сенс, то на цій підставі можна сказати, що ми маємо справу з фразеологізмом» (Баллі, 1909, с.74-75).

Він ввів поняття «фразеологізм» і сформулював критерії його визначення, серед яких і це твердження. Праця Баллі «Французька стилістика» є однією з перших систематичних спроб дослідження фразеології.

Учений висловив низку прогресивних ідей, які знайшли своє втілення в розвиток його подальших досліджень. В першу чергу, він виділяє чотири групи речень:

- 1) вільні словосполучення;
- 2) поширені словосполучення, тобто словосполучення з відносно вільними нероз'ємними компонентами;
- 3) фразеологічні ряди, тобто групи слів, у яких два суміжних поняття майже зливаються в одне;
- 4) фразеологічні єдності, тобто сполучення, у яких слова втрачають значення і виражають одне нерозчленоване поняття (Баллі, 1909, с. 29)

Його ідеї лягли в основу подальших фразеологічних досліджень, зокрема широковідомої концепції видатного лінгвіста В. Виноградова. Шарль де Баллі також визначив ознаки, сприяючі фразеологізації, наявності архаїзмів та подаючи зразки стилістичного аналізу фразеологічних синонімів і синонімічних лексем у фразеологізмах. В його книзі визначається, яким вимогам відповідає фразеологічна одиниця :

- 1) складаються з декількох слів, написаних окремо;
- 2) ці слова розташовані в певному незмінному порядку і не допускають введення між ними будь-яких слів;
- 3) жодне слово в жодному з цих виразів не може бути замінено жодним іншим словом(Баллі, 1909, с. 78).

Однак сам вчений вважає що ці ознаки лише є домінантними, вказуючи на те, що «ці ознаки не є достатніми й існують розділові знаки, які не відповідають цим трьом умовам» і що «деякі слова в розділових знаках можуть бути замінені іншими» (Баллі,1909, с. 130-131).

Академік В. Виноградов розробив власну концепцію в 40-х роках 20 століття, ґрунтуючись на теоріях Шарля де Баллі. Концепція полягає в такому:

- стійкість фразеологічної одиниці є наслідком її семантичної цілісності;
- у фразеологічній одиниці значення цілого ніколи не дорівнює значенню її елементів;
- семантична зв'язність слова та його складових є результатом семантичної цілісності фразеологічної одиниці; (Виноградов, 1993, с.29-30).

У семантичній класифікації В.В. Виноградова є особливе місце в лінгвістичних дослідженнях; її було розроблено на основі теорії синтаксису А.А. Шахматова та з урахуванням результатів наукових досліджень швейцарського стиліста Ш.Балі, які по суті заклали основи фразеології як лінгвістичної галузі.

Є. Малиновський, відомий лінгвіст, знайшов і встановив періоди розвитку фразеології:

1) початок ХХ ст. – намагання та визначення фразеології як науки, у колах дисциплін з мовознавства;

2) середина ХХ ст. – 50-ті–60-ті рр.–розвивання ідей В. Виноградова, початок написання багатьох праць з фразеології, становлення вузького та широкого розуміння фразеології;

3) кінець ХХ ст. – характеризується експериментальними підходами до досліджень фразеології в багатьох напрямках, враховуючи лінгвістичні, етнографічні, фольклорні дані.

Після виникнення перших словників, які містять фразеологічні одиниці, розпочалась ера формування науки про теоретичні та практичні принципи створення фразеологічних словників.

Терміни «фразеографія», «фразеологічний словник» були відомі лише в середині ХХ століття, але перші спроби створити фразеологічний словник з'явилися в Європі в ХVІ столітті.

У ХХ столітті фразеографія та фразеологічні словники стали більш систематичними та широко поширеними. Було опубліковано кілька видань фразеологічних словників, таких як «Фразеологічний словник російської мови» П.І. Шведова, який вийшов у 1964 році.

В першій половині ХІХ століття було особливо активне зібрання та упорядкування фразеологічних матеріалів. У другій половині ХІХ століття були опубліковані фольклорні збірки, такі як, М. Номис, П.П. Чубинський, М.Ф. Комаров, І.І. Манжура, І.Я. Франко, І.В. Бессараб, М.В. Закревський та інші, в яких було зібрано значно більше фразеологічних одиниць, вже опрацьованих та впорядкованих. В цих збірках також використовувалися фразеологічні матеріали, які взято з виданих раніше праць. Завдяки збіркам з другої половини ХІХ – початку ХХ століття були зроблені перші кроки у вивченні теоретичних проблем фразеографії.

Таким чином, розвиток фразеології як окремої галузі лінгвістики відбувався етапами. Перший етап, який припадає на кінець ХVІІІ та ХІХ століть, можна вважати підготовчим, оскільки на цьому етапі ще не було формальної науки про фразеологію, а лише проводився збір та систематизація народних прислів'їв, приказок та образних

виразів. Однак дослідники цього часу вже цікавилися питаннями походження та класифікації фразеологічних одиниць, а також аналізували їх структурно-семантичні особливості. На цьому етапі були укладені фольклорні та етнографічні збірники.

На початку ХХ століття фразеологія стала самостійним розділом мовознавства. У період з початку до середини ХХ століття з'явилося вже декілька наукових праць, присвячених фразеології як окремому розділу лінгвістичної науки (В.В. Виноградов, І.К. Білодід та ін.). Проте, дослідження фразеології продовжують набирати обертів і теоретичні та практичні питання вимагають детального вивчення та обґрунтування. Багато завдань залишаються невисвітленими та потребують подальшого дослідження.

1.2 Основні методи дослідження фразеологічних одиниць та визначення їх проблем

При розгляді методів дослідження фразеологічних одиниць (ФО), ми не тільки описуємо ці методи, але також досліджуємо проблеми співвідношення та еквівалентності семантики ФО. Ця проблема залишається нерозв'язаною, незважаючи на достатню кількість проведених досліджень.

Дослідження фразеології як складової мови передбачає розгляд загальних та спеціальних питань, таких як проблеми значення фразеологічних одиниць (далі – ФО), їх відображення у словниках та лексикографічних базах даних, а також функціонування ФО у сучасній літературній мові. На початковому етапі розвитку фразеологічної науки найбільш увагу приділяли цілісності значення, сталості переосмислених словосполучень, їх здатності виконувати роль певних членів речення та функціонувати як окреме слово і т.д.

Фразеологія – (ввід гр. *phrasis* «вираз, зворот» і *logos* «слово, вчення») це галузь мовознавства, яка займається вивченням фразеологічного складу мови. Це включає в себе фразеологізми, такі як ідіоми та стійкі сполучення слів, а також більш широкий спектр фразеологічних зворотів, прислів'їв, приказок, крилатих висловів та іншого. Це визначення використовується мовознавцями для опису феномену фразеології.

Як бачив лінгвіст В.Д. Юрченко, що термін «фразеологія» може мати інше значення :

- 1) розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мови;
- 2) сукупність фразеологізмів у мові;
- 3) характерні засоби вираження думки, притаманні певній соціальній групі, якомусь авторові, діалекту тощо;
- 4) пишномовний нещирий вислів, позбавлений внутрішнього змісту, або такий, що прикриває брехливі твердження(Ужченко, 2005, с. 6);

Фразеологія як лінгвістична дисципліна з'явилась завдяки ідеям Ш. Балі, французького мовознавця, який запропонував термін «фразеологізм». У першій половині ХХ століття вона стала окремою галуззю завдяки працям А.Н. Афанасьєва та В.В. Виноградова. Останній визначив основні поняття, обсяг завдань фразеології, а також запровадив термін «фразеологічна одиниця» та запропонував класифікацію фразеологізмів.

Фразеологія як окрема мовна галузь визнана багатьма мовознавцями та лінгвістами. Зокрема, В.В. Виноградов, М.Ф. Алефіренко, О.С. Ахманова, І.К. Білодід, М.Р. Гальперін, В.М. Мокієнко, В.П. Нікітін, І.І. Шведова та інші видатні мовознавці вважають фразеологію самостійною мовною галуззю (Алефіренко, 1987, с. 8-9). Проте, є і ті автори які заперечували цю ідею, виділивши фразеологію, як окремий підрозділ (Баран, Зимомря, 1999, с. 7).

Фразеологічне значення є складним та багатогранним явищем, яке не може бути повністю описано у короткому визначенні. Оскільки існує багато підходів до визначення фразеологічного значення, залежних від використовуваних критеріїв, це призводить до багатой різноманітності визначень цього поняття. Згідно з А.В. Куніним, фразеологічне значення може бути визначене як стійке значення, що виражається складними одиницями мови, які не утворюються за звичайними структурно-семантичними моделями вільних сполучень слів.

Фразеологія досліджує систему фразеологізмів у мові як у її сучасному стані, так і у історичному контексті. Ця дисципліна використовує певні методи дослідження, такі як:

1) Метод семантичної ідентифікації.

Полягає в виділенні основних ознак, що дозволяють змінити зворот певним словом-ідентифікатором. Був використаний Ш. Баллі;

2) Контекстологічний метод.

Аналізує взаємодію слів у контексті та їх варіації. Досліджувала цей метод Н.Н. Амосова;

3) Метод оточення.

Дозволяє визначити структуру фразеологізму як систему зв'язків між словосполученням та елементами контексту, пов'язаними з цією фразеологічною одиницею;

4) Метод фразеологічної ідентифікації.

На відміну від методу семантичної ідентифікації, не прирівнює фразеологізм до окремого слова, а розглядає його у співвідношенні зі словами.

О.В. Кунін зайнявся цим методом для досліджень;

Фразеологізми, як мовні одиниці, не лише передають конкретне значення, але також викликають емоційну та образну реакцію у читача.

У висновку до цього можемо сказати що, фразеологія досліджує стійкі сполучення слів, які не утворюються раптово у спілкуванні, а входять до мовлення як готові частки з певним значенням. Розуміння та поняття фразеологічної одиниці є досі актуальною проблемою та потребує подальших досліджень. Перекладачеві необхідно вибрати найточніший еквівалент та визначити ефективність перекладу певної фразеологічної одиниці.

1.2 Поняття семантичного поля

У сучасному мовознавстві семантичне поле визначається як група слів, що містять спільний смисловий компонент або тему, і які можуть бути описані взаємозв'язками між ними. Такі групи слів можуть бути створені на основі смислової близькості, асоціації, контексту або інших факторів. Семантичні поля є важливим

інструментом для вивчення лексичної семантики мови, дослідження семантичних зв'язків між словами та розвитку лексикографії.

Словниковий склад мови охоплює всі слова, що існують у даній мові, та побудований за ієрархічним принципом. Семантичні поля є підрозділами словникового складу, які включають у себе лексико-семантичні групи, сім'ї та окремі слова.

Поступово виникали та розвивалися ідеї та принципи семантичного аналізу мови, які пізніше були об'єднані під загальною назвою «дослідження семантичного поля». Теорія семантичного поля вже існує більше ста років, проте це не зменшує зацікавленості вчених до її дослідження. Перші роботи, що відображали закономірності семантичних відносин між мовними одиницями та систематичний характер лексики, з'явилися наприкінці XIX та на початку XX століть. Ідеї та принципи можна знайти у працях О. Потебні, М. Покровського, Й. Тріра, В. Порцига, О. Духачека, Р. Освальда та інших вчених (Гешко, 2014, с. 73).

Будування словників та лексичних баз даних є важливою задачею, яка вимагає точного встановлення семантичних зв'язків між словами. Використання семантичних полів дозволяє не тільки визначати значення окремих слів, але й узагальнювати їх значення та знаходити спільні ознаки між ними. Тобто, це є можливістю щоб отримати більш точний та повний опис лексичного матеріалу мови та забезпечує зручний доступ до цієї інформації.

Німецький вчений Й. Трір вражає своїми розробками в галузі «польового методу» вивчення лексики. Він створив нові принципи системного аналізу лексики, що базувалися на його глибокому теоретичному та фактичному досвіді. Й. Трір розглядав мову як сталу та відносно закриту систему, в якій слова з неізолюваним змістом залежать від інших слів, з якими вони пов'язані.

Згідно з теорією Й. Тріра, у мові всі поняття поділяються на закриті групи, які визначаються за подібністю або відмінністю значень. У кожній такій групі кожне поняття існує тільки завдяки його відносності з іншими поняттями в групі, і зміна одного поняття може спричинити перебудову всієї групи. Це призводить до зміни структури семантичного поля та лексичної системи мови в цілому. Й. Трір вважав,

що слухач може розуміти слово тільки у тому випадку, якщо він має у своїй свідомості всі словесні знаки, що становлять це поле. Його цікавило насамперед, що може бути взяте за основу при виділенні певної сукупності слів із загального лексикону, цим дослідженням він і розвинув поняття «семантичного поля»(Гешко, 2014, с. 73-76).

1.4 Теоретичні аспекти дослідження фразео-семантичних полів в арабській мові

Сучасна лінгвістика наголошує на важливості мови як системи, що є основою для набуття, збереження та розвитку наших знань про світ. Один з основних процесів когнітивної діяльності людини полягає в тлумаченні інформації та формуванні понять. Формування нових значень розглядається як результат концептуалізації. Цей процес призводить до створення концептуальних систем, які відображають людський досвід та допомагають розуміти, як людина сприймає світ. Мова завжди відображена у розумових процесах та має власні ресурси для їх вираження, які залежать від культурного контексту.

Ідеї, висловлені відомим американським лінгвістом і культурологом Едвардом Галлованом, який вважав, що мова та культура нерозривно пов'язані, і знання мови стає ключем до розуміння культури, що з нею пов'язана. Він акцентував увагу на важливості інтеркультурної компетентності, яка включає не тільки знання мови, а й розуміння культурних особливостей і різниць між культурами (Галлован, 1976, с. 403).

За останні десятиліття розвиток фразеології відбувається досить швидко, і через це, характеризується різноманітністю проблем, які досліджуються. Порівняльно-зіставне вивчення систем фразеологізмів в різних мовах набуває все більшого значення. Розвиток цієї галузі зумовлений дослідженням семантичної природи словосполучень, а також висвітленням їх семантико-стилістичних і фразео-семантичних особливостей.

В.Д. Ушаков зазначав, що коранічна фразеологія залишила свій вплив на сучасну арабську літературну мову, оскільки вона була не лише основою для

фразеології арабської мови, але й вплинула на створення фраз у цій мові(Ушаков, 1996, с. 20).

Семантичне перетворення є головною ознакою фразеологічних одиниць як в арабській, так і в українській мовах, що дозволяє відрізнити їх від стійких не фразеологічних виразів. Тому, фразеологізація, як процес створення якісно нових одиниць мови шляхом семантичного перетворення (Кунін, 1996, с. 26).

Фразеологізми української та арабської мов значно відрізняються як за лексичним, так і за семантичним значенням, але вони мають як спільні риси, так і відмінності. При порівнянні фразеологізмів в обох мовах, встановлення лексико-семантичної еквівалентності виявляється досить складним завданням.

Українська лінгвістика розглядає фразеологію як окремий розділ мовознавства, що досліджує лексико-семантичну сполучуваність. Це підходить до проблем механізму фразеутворення та мовної діяльності, де фразеологічні вислови стають особливою семантичною категорією.

Звідси робимо висновок, що в арабських лексикографічних працях поряд з лексемами документувалися різноманітні стійкі неодночленні утворення, такі як словосполучення та пропозиції. Водночас, слід зауважити, що в таких роботах зустрічаються й авторські вислови, такі як цитати та витяги з поетичних творів.

Висновки до розділу 1

У розділі ми розглянули питання щодо історії фразеології і фразео-семантичних полів в арабській та українській мовах, семантичних полів, фразеологічних одиниць, класифікації фразеологічних одиниць та їх проблеми також розглянули характеристики фразеологічних одиниць їх класифікації, основні методи (метод семантичної ідентифікації, контекстологічний метод, метод оточення, метод фразеологічної ідентифікації), та проблеми еквівалентності які в більшості випадків ускладнюють точність перекладу, що у свою чергу веде за собою проблему співвідношення (зіставлення) фразеологізмів, у мові. Ми можемо зробити висновки, що фразеологія – надзвичайно складне явище, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук: лексикології, граматики,

стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки і країнознавства. Фразеологія збагачує лексикологію інформацією про зміни, яким піддаються слова у складі фразеологічних одиниць, а також дає додаткову інформацію в більшість розділів загального мовознавства. Аналіз фразеологічного матеріалу дуже важливий для лінгвокраїнознавств.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ З АРАБСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

2.1 Фразео-семантичне моделювання фразеологізмів із компонентом «час» в арабській мові на прикладі Корану та українській мові на прикладі Біблії

Арабські прислів'я та приказки були досліджувані та досі розглядаються в багатьох працях науковців та лінгвістів. Арабський народ збагатив власні культуру та традиції крилатими висловами. Усна арабська поезія, яка народилася в період Джагілії, одразу поширилася і стала улюбленою для усіх верств населення, особливо після швидкого розквіту ісламу була на вустах у кожного. Це дало початок усному та писемному запам'ятовуванню. Особливо коли йшла мова про мусульманське населення, адже через дослівний переказ передавалися коранічні тексти, як і практикується досі в наш час.

Більшість арабських племен, які переживали своє життя кочівним способом, не мали можливості розвиватися у творчих сферах, таких як, мистецтво, література, архітектура, адже навколишні умови не давали цієї можливості. Довготривалі подорожі по пустинним місцевостям та переживання свого існування у далеких та віддалених місцях, дали можливість ділитися своїми враженнями через перекази та завчання напам'ять різних текстів. І це було основною пам'яткою їхнього мистецтва.

Переживаючи одноманітне життя, в якому переживається монотонність та відсутність колориту, бедуїн намагається відобразити всі переживання через метафоричні вислови, оригінальним шляхом складанням поезії.

Коран, в першу чергу, священна книга мусульман, яка відома своєю літературною гідністю, грає важливу роль у формуванні особистості, допомагає визначитися у світі та віднайти сенс життя, долаючи перешкоди та формуючи нові відносини. Саме він змінює людину та сприйняття свого існування та світу, домінуючи божественне положення домінуючим. Поняття кінця світу та Судного Дня

в арабській культурі згідно з ісламом, ні пророк Мухаммад, ні інші живі істоти не знають точної дати настання Судного Дня, тому про це не згадується в Корані, але сама подія описується:

Аль-Араф (Загорожі) 187-й аят:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّبُهَا لَوْفَتِهَا إِلَّا هُوَ ثُقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا نَأْتِيكُمْ إِلَّا بِغُنَّةٍ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ كَافٍ فِيهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ □

Тлумачення Михайла Якубовича

Тебе запитують про Час: «Коли настане він?» Скажи: «Знання про це – в Господа мого! Не відкриє часу його ніхто, крім Нього. Важкий він для небес і для землі! Прийде він раптово!» Тебе питають, наче тобі про це відомо. Скажи: «Знання про це – в Аллага, але ж більшість людей про це не відає!» (Якубович, 2017, с. 77).

В українській мові, фразеологія також є невід’ємною частиною культури, як і в інших мовах, яка грає значну роль для людини. Життя та побут були наповнені різноманітними морально-етичними правилами поведінки, які набували різних форм саме завдяки крилатим висловам, які не втратили свого сенсу і донині.

Біблія – це надзвичайно важливе культурне надбання, яке дозволяє нам зрозуміти, як формувалися та змінювалися моральні принципи та громадські системи, а також як розвивалися духовна та матеріальна культури минулих епох. Вивчення євангельських висловів з точки зору їхньої ідіоматичності базується на тому, що біблійні фразеологізми є важливим та цікавим складником фразеології багатьох мов світу, оскільки вони вибираються з одного загального джерела.

Такі відомі українські культурні діячі, як: Т.Г. Шевченко, П.О. Куліш, І.Я. Франко, залюбки опрацьовували біблійні мотиви, йдучи за мотом Г.С. Сковороди, який належав до числа найкращих коментаторів Біблії: «Сія Книга вічная, Книга Божія, Книга небесная».

Християнство, як і у всіх релігіях, має свій вираз «Судний День» і згадувався він в Євангелії від Матея 24:36: «А про той день і годину ніхто не знає, ані ангели небесні, – лише один Отець».

В Біблії, Кінець світу настане тоді, коли явиться Ісус Христос вдруге. Тобто, ці слова закликають бути готовими, до другого приходу Ісуса Христа. Адже разом з цим

руйнуванням Всесвіту, приходить з небес Ісус, щоби спасти тих, «вибраних» Матей 24:29-31: «Негайно по тих днях скорботних сонце затьмиться, місяць не дасть більше свого відблиску, зорі падатимуть з неба і захитаються небесні сили. Тоді на небі з'явиться знак Сина Чоловічого, і тоді заридують усі племена землі й побачать Чоловічого Сина, що надходитиме на небесних хмарах з потугою та славою великою. Він пошле своїх ангелів із сурмою вельми голосною, і ті зберуть вибраних його з чотирьох вітрів, від одного аж до другого кінця неба».

Дивлячись на ці порівняння, можна зробити висновок, що обидві релігії, які мають своє власне, але дуже схоже тлумачення Судного Дня, закликає не нехтувати часом та задуматися про небесне життя після смерті.

Саме завдяки Святому Письму, українці зберегли і передали віру в єдиного Бога. Біблія зміцнювала надією в тяжкі часи, при дотриманні заповідей та сприяла поширенню любові до всіх, як підтримання миру у світі. Більше того, вона є нескінченним джерелом мудрості для розуміння прощення гріхів та пізнання істини.

Так само, аналізування окремих фразеологізмів Корану вказує на необхідність комплексного підходу, до вивчення фразеологічних конструкцій в літературному тексті, який охоплює як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні аспекти. Дослідження коранічних ідіом представило певні труднощі, оскільки вони мають глибокий зміст, який необхідно зрозуміти для адекватного перекладу та тлумачення. Лексико-семантичні трансформації та граматична структура також впливають на образність коранічних ФО. Таким чином, ідіоми Корану не тільки мають образну функцію, але й виконують важливу стилістичну та ідейну роль, завдяки вдалому граматичному оформленню, що збагачує та удосконалює арабську мову.

2.2 Зіставні аспекти арабської та української мов на прикладі літературних творів

Саме завдяки народженні і розвитку крилатих висловів арабська мова збагатилася своєю культурою. Мистецтво володіння словом відображало творчий спадок Арабського Сходу.

Говорячи про час – тривалість існування явищ і предметів, якщо може бути виміряна в різних часових одиницях як століття, роки, години, хвилини тощо. Здавна люди використовували зоряне небо як своєрідний природний годинник. Також люди розрізняли добрий і поганий час, вірячи, що добрий час може приносити людині здоров'я, щастя, багатство, успіх (тому бажають на прощання – в добрий час), а поганий час може спричинити хвороби, невдачу та біду (ось чому кажуть «зустрітися в недобрий час»).

Про безталанного кажуть: «без часу вродився, без часу й загине».

Майстерно відчуваючи тривалість свого існування, народ, наче філософ влучно зауважує: «все добре в свій час»; «всякому овочеві свій час»; «згаяного часу й конем не доженеш»; «настане час – не стане й нас; час платить, час і тратить; час пече хліб» (Жайворонок, 2006, с. 635-636).

Час – джерело, що має безмежну силу і велич, яке ніколи не заступиться перед нічим і ніким – можемо збагнути, що час супроводжує людину з самого народження і до її смерті. Це як дзеркало, що відображає усі події, що відбуваються у житті кожної людини, нещадне, але справедливе.

Досліджуючи компонент «час», можемо додати кількість синонімічних слів, які існують в арабській мові:

- وَقْتُت
- زَمَان
- دَوْر
- عُمْر
- زَمْرَد
- فِتْرَة
- زَحْف
- عَدَّ
- سَاعَة
- عَصْر
- فَصْل

Існує чимало прислів'їв та приказок, які стосуються часових проміжків та проплинність часу. Наведемо один з прикладів:

«الحياة تسير وما زالت بدون تحرير»
«والوقت يطير ولا يبطن الخطى»

«Життя іде і все без коректур. І час летить, не стишує галопу». Л. Костенко
«Життя іде і все без коректур». Поетеса порівнює час з конем, який не стишує галопу і не зупиняється, наче час, що минає.

«دع الساعة تضرب ، الليل قادم»
تمر الأيام وما زلت هنا
الأيام والساعات والدقائق تمر
سوف يمر الحب
ولن يأتي مرة أخرى
«دع نهر السين يتدفق تحت جسر ميرابو»

«Хай б'є годинник ніч настає
Минають дні а я ще є
Минають дні години і хвилини
Мине любов
І знову не прилине
Під мостом Мірабо хай Сена плине».

Рядки з віршу французькому письменника Гійома Аполіннера мають схожу тематику з попереднім віршом, адже достатньо детально та романтизовано описується час та вічність.

Однак, існує і такий вислів, як «час – лікує», який використовувався письменниками, задля того, щоб показати, що час закликає людей, дати трохи часу, прожити постраждавши, алевилікувавши цим свої рани:

«لكن الوقت يشفي كل أمراض العالم ويهدئ جروح الروح»

«Та час лікує всі недуги світу, І рани душі заспокоює». І. Франко, «Вечірній звін».

Надзвичайно важливим в перекладі фразеологізмів з арабської на українську мову, є збереження стилістичних функцій. Стиль перекладу та оригіналу має бути ідентичним. Адже це суттєво ускладнюється через відмінності менталітету Сходу та

українського етносу. Більшість лексем, які перекладаються, значно відрізняються від лексем іншої мови, які можуть виглядати незвично та нестандартно.

Варто пригадати класифікації ФО:

1. Повні еквіваленти:

- الوقت يدفع ويضيع – «час платить, час і тратить»;

2. Часткові еквіваленти:

- كل شيء بوقته الحسن – «все добре в свій час»;
- لكل شيء وقته – «всякому овочеві свій час»;

3. Фразеологічні аналоги:

- الوقت هو الذي يخبز الخبز – «час пече хліб»;

4. Безеквівалентні фразеологізми:

- لا يعوض الوقت بالفرس – «згаяного часу й конем не доженеш»;
- إذا حان الوقت ، فإننا لن نستطيع تغييره – «настане час – не стане й нас»;
- الوقت يمر والقيامة قريبة – «час-година упливає, Страшний суд ся наближає».

Також, суттєвим критерієм, який стосується перекладу фразеологізмів з арабської мови – це розуміння та знання арабської культури, особливості при перекладі, їхню ментальність та функціонування фразеологізмів в арабському світі.

Адже культура Сходу яскраво відображається в усній народній творчості, їхній національний менталітет, звички, поведінка. Тому, їхня будова відповідає певним моделям, з неможливою заміною компоненту.

Способи перекладу даних одиниць:

1) Використання еквівалентів ФО, які повністю збігаються в перекладі та контактують:

- لا تُؤَخِّرْ عَمَلِ الْيَوْمِ لِعَدٍ – «не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні»;
- نِعَمَ الْمُؤَدِّبِ الدَّهْرُ – «чудовий вчитель – час»;
- هُوَ الدَّهْرُ وَعَلَاجُهُ الصَّبْرُ – «ліки від часу – терпіння»;

2) Використання еквівалентів ФО, з деякими змінами в перекладі, з використанням аналогу ФО:

- مَنْ أَكَلَ مَرْقَةَ السُّلْطَانِ احْتَرَقَتْ شَفَتَاؤُهُ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ – «хто їсть борщ із тушкованої м'ясної щелепи, той буде ледь не розтоптаний ногами» (в арабському аналогу: «хто їсть суп із султаном, той обпече собі вуста, навіть якщо пройде багато часу»);
- مَا أَحْسَنَ الْمَوْتِ إِذَا حَانَ الْأَجَلُ – «найкраща смерть – та, яка не заперечує своєї неминучості» (в арабському аналогу: «Найкраща смерть у відміряний час»);
- أَجْفَى مِنَ الدَّهْرِ – «старіший за світ» (в арабському аналогу: «суворіший за час»)

Переглядаючи ці приклади, можна помітити способи перекладу фразеологізмів, такі як:

Фразеологічний аналог – переклад, який відповідає методу підбору українською мовою, задля милозвучності, без зміни головного компоненту, але з деякими відмінностями в перекладі, наприклад – старіший за світ, в арабському аналозі дещо схожий, трохи пом'якшено звучить, тобто не так глобально як в українському значенні, але з використанням іншого слова – давніше за століття.

Таким чином, після аналізування наведених фразеологізмів, можна прийти до висновку, що арабські фразеологізми мають індивідуальний спосіб відображати особливості філософських роздумів арабів, їх стиль поведінки та спілкування. У мові вони передають сутність певного поняття, яке виражається окремою лексемою, і функціонують як еквівалент окремого слова.

2.3 Тематичні групи фразеологічних одиниць

Більшість дослідників, які вели дослідження в сфері фразеології описали, що існує багато видів тематичних груп. Наприклад, є фразеологізми, які несуть в собі життєву мудрість та згадується про біблійні, міфологічні, історичні події. Також, варто зазначити, що існують фразеологізми, які виражають звуки, кольори, описи частин тіла та їх функціонування, які досліджено в багатьох працях Ахмед М. Салех, Ісмаїлова З. І. та інші (Ісмаїлова, 2011, с. 8)

Тематичну класифікацію ФО необхідно дослідити у фразеологізмі, всередині якого є компонент «час».

Семантика ФО розподіляє фразеологізми на тематичні групи:

- Життєва мудрість;
- Опис функцій організму та характеристика людини;
- Природні явища;
- Цитати з Біблії, міфологія, історія персоналій, казки;

Фразеологізми з компонентом «час»:

1. Життєва мудрість

في الزمن تبرا الجروح «Час лікує рани» (букв. з плином часу загоюються емоційні рани або проблеми);

نِعْمَ الْمُؤَدِّبُ الدَّهْرُ «Час – найкращий вчитель» (букв. «час дає гарний досвід»);

الوقت هو المال «Час – це гроші» (букв. «важливість використання часу для досягнення мети»).

2. Опис функцій організму та характеристика людини

يسكب الماء في المجرى «Товкти воду в ступі» (букв. «лити воду в канаву») тобто, марно витратити час;

على شفا حفر «На порі стати» (букв. «на краю межі») тобто, досягти зрілого віку, дійти до пори;

اطلبوا العلم من المهد الى اللحد «Вік живи – вік учись» (букв. «шукайте знання від колиски до могили»).

3. Природні явища

الزمن يجري كالنهر «Час пливе рікою»;

زمان الازدهار «Час розквітання»;

زمن المد «Час припливу».

4. Цитати з Біблії

لكل شيء وقته «Усьому свій час і пора» (Проповідник 3:1);

ان الف سنة كيوم واحد «Один день, немов тисяча років (2-е Петра, 3:8);

ايامي كظل مائل «Дні, як похилена тінь» (Псалми, 101:12).

Легко помітити, що арабська мова насправді має багато крилатих виразів. Однак буквальне значення цих слів значно відрізняється від української мови. Це стосується всіх сфер життя, стану людини, її діяльності тощо. Варто зазначити, що в

деяких випадках, наприклад, у вислові «час - це гроші» в українській мові ми маємо той самий сенс, а саме, збереження і розумне використання часу для досягнення мети.

Ми можемо побачити, що араби мають багату культуру слова, оскільки протягом певного часу вони не знали мистецтва письма і мали лише мистецтво слова. Араби, як і будь-яка інша нація, жили простим життям і мали свої життєві ситуації, в яких виникали всі ті прислів'я та приказки, що допомагали людям переживати важкі часи, життя в пустелі, складну працю, конфлікти з друзями, родичами і сусідами, нерозривне кохання або навпаки. Пізніше, коли з'явився Коран – головне релігійне письмо, коли люди стали писати вірші, складати казки та історії завжди супроводжували і до сьогодні супроводжують будь-яку літературну діяльність. І не даремно в арабському світі, як і в іншій країні, час та значення вічності відіграють велику роль. Що час не пуста форма, не проста послідовність миттєвостей і подій, що чергуються. Це міра земної тривалості в її конкретному поданні. Завдяки цим розумінням народ має таку здібність використовувати час правильно. Тобто, час завжди фігурував у прислів'ях та приказках, казках та історіях, тощо. Ці прислів'я і приказки ходять серед звичайних людей й тепер, наприклад:

- الوقت كالسيف إن لم تقطعه قطعك «Час подібний до меча, якщо ти його не використовуєш, він використає тебе»;
- الزمن عسل ومر هو عليك بالرحل «Час – це мед і отрута одночасно, це залежить від того, як ти його витрачаєш»;
- ليس من الشجرة سوى الظلال يأكلها الزمن «Від дерева лишаються тільки тіні, які з'їдає час»;
- الزمن كالماء في البحر لا ينتهي «Час подібний до води в морі, він не має кінця»;
- من يضيع الوقت يضيع العمر «Хто марно витрачає час, марно витрачає життя»;

Варто зазначити, що такі вирази, як фразеологічні звороти, що представляють тавтологічні сполучення, або поєднання слів з однаковим коренем, належать до важливих явищ. Такі конструкції використовуються для надання емоційної насиченості та виразності висловлюванню, а також для підкреслення певного аспекту чи ідеї. Крім того, можуть використовуватись інші лінгвістичні засоби, такі як

плеоназм, коли використовуються надлишкові слова або конструкції, щоб передати лексичне або граматичне значення висловлювання:

- وقت ووقته «Час за часом; постійно»;
- زمان زمان «Раз за разом»;

Також не менш важливою є група, яка позначає іменні ФО. Вони вступають в мові в ролі іменника і об'єднує їх загальне значення особи і в наступних прикладах вони можуть позначати природні явища:

- وقت الغروب «Захід сонця»;

Також явище чи подію:

- وقت الصمت «Час тиші»;
- وقت الفراغ «Час відпочинку»;

Ще існує група дієслівних ФО, які позначають дію. Саме в цих ФО дієслово грає провідну роль:

- يمضي الوقت «Час проходить/розлітається»;
- يتحسن مع الوقت «Покращується з часом»;
- ينقضي الوقت «Час минає»;

Значення словесного мистецтва, зокрема прислів'їв для арабського суспільства доісламського періоду великою мірою було обумовлене тим, що у арабів не було власної писемності. Усвідомлюючи це, народ, який не мав писемних літературних творів, використовував прислів'я та подібні фольклорні форми для збереження та передачі людського досвіду, інформації про історію, культуру, традиції та звичаї свого народу. Ці фрази стали засобом збереження й передачі цінних знань та життєвих уроків. Безсумнівно, ці обставини створили передумови для плідного розвитку арабської літератури, зокрема жанру прислів'їв.

Прислів'я та приказки повністю відображають всі етапи розвитку свідомості нації та пов'язані з ними історичні події. Вони є втіленням еволюції мовлення людства. В одному короткому реченні зосереджується вся пізнавальна сутність людського буття: історія, досвід, пам'ять, уявлення, світогляд, горе і радість, страждання і щастя. Прислів'я поєднують пряме і переносне значення, використовуючи метафори та образні вислови. Тому як мовне явище та втілення

ментального світу, прислів'я заслуговують на увагу лінгвістів і потребують детального дослідження.

Історія виникнення фразеології є тривалим процесом. Протягом історії арабського суспільства прислів'я зникали та з'являлися, удосконалювалися та переосмислювалися, тому з часом змінювалися їхні значення, отже й призначення.

В подальших дослідженнях важливо звернути увагу на детальних вивченнях метафоричних висловлювань.

Надзвичайно важливим є оцінення прислів'їв та приказок, які етимологічно зображають світову національно-мовну унікальність.

2.4 Виявлення факту схожості або розбіжності існування однакових прислів'їв на матеріалі арабської народної мудрості у перекладі на українську мову

Як було вже відзначено, арабська культура слів має глибокі коріння. Незважаючи на те, що араби колись були простими кочовими племенами, що не мали культурної спадщини, з часом вони почали складати прислів'я, як це робили інші нації того періоду, щоб описати та полегшити своє важке життя та напружену працю. В арабській культурі особливе місце, як можемо далі зазначити, посідає гроші та навчання, що невід'ємним в житті людини. Багато прислів'їв та приказок пов'язані з цим символом.

Українська мова, хоча і має багату мовну спадщину, також багата на прислів'я, приказки та билини. Українці, подібно до будь-якої нації, включаючи арабів, мали складне життя і також використовували прислів'я та приказки для вираження своїх думок, спираючись на своє життя, людей, природу та тваринний світ. Можна зазначити, що арабська та українська нації відрізняються за багатьма критеріями, але водночас є деякі схожості між ними. І будь-якій мові можна знайти аналоги прислів'їв та приказок, які можуть бути більш схожими або можуть відмінюватися від оригіналу.

Наприклад:

- «Сьогодні новини за гроші – завтра безкоштовно»;

- «Якщо не навчиш сина, час його навчить»;
- «Пропустив рік – порадуйся за інших»;
- «Якщо час тобі не підкоряється, підкорись йому»;
- «Будь терплячим на мить, бо після скрути настане полегшення, кожна справа має свій час і планування»;
- «Терпи всякий негаразд і сповідуй самозрозумілість, і пам'ятай, що час неспокійний»;
- «Завтра ближче, ніж здається»;
- «Старший за тебе на день, знаю більше за тебе на рік»;
- «Зменшуй свої докори, бо бути разом – це ненадовго, і час іде то вперед, то назад»;
- «Життя на землі – постійна боротьба»;
- «Краще прожити один день соколом, аніж рік — куркою»;
- «Від часу і цямрини в колодязі гниють»;
- «Крути часом, ноки він не почав тобою крутити»;
- «Кожний танцює в свій час»;
- «Є три речі, від яких не чекай пощади: море, султан і час»;
- «Гроші складай, не складай, а час все одно скаже: «Віддай!»»;
- «Кожне діло з часом пов'язане»;
- «Наклепник за годину завдасть роботи на місяць»;
- «Хто старший від тебе на місяць, досвідченіший на століття».

Цими прикладами арабська мова знову нагадує про своє величне багатство – відображення творчості словом. Усна народна творчість мешканцями арабських країн цитується частіше, ніж її вживають представники будь-якої іншої нації. Внаслідок того, що прислів'я і приказки були єдиною можливістю для вираження думок та описування подій в житті бедуїна, вони зберігаються з давніх давен і до наших часів.

Унікальність мистецтва слова арабського суспільства доісламського періоду полягає в тому, що в цей період вони досі не мали власної писемності. Адже це важливо для народу, зберегти та передати наступним поколінням людський досвід, важливі історичні події, традиції та звичаї предків. І саме через цінування та багатий

розвиток власної культурної спадщини, прислів'я і приказки, які були створені декілька століть назад, ще досі ми можемо чути на вустах у мешканців Аравійського півострову.

Фразеологія досі проходить тривалий процес у своєму розвитку. Більшість прислів'їв наново переосмислювалися та змінювалися через зміну часу. Отже, змінювалися і самі фразеологізми:

- «Збережи свою білу піастру на чорний день»(схожа на українську приказку «збережи свій шматок хліба на голодну пору»);
- «Час і в мрамурі дірку зробить»(українська версія час і з каменю дірку проб'є»);
- «Найбагатша людина – це той, хто знає, що робити наступного дня»;
- «У скрутну хвилину друг тут як тут» (в українській версії компонент «час» не вживається в біді познається друг);
- «Одруження – це радість на місяць та сум на все життя»;
- «Кращий час для сівби – весна»;
- «Переїжджають один день, а добра псується цілий рік»;
- «Півню сказали: «Заспівай», а він відповів: «Будь-яка річ хороша свого часу»;
- «Ходи в гості через день – і ти завоюєш кохання»;
- «Господи, нехай благослови того, хто приходить у гості на короткий час»;
- «Те, що мураха збере за рік, чернець з'їсть за ніч».

Зробивши аналіз поданих фразеологізмів, маємо у висновку те, що арабські ФО мають значні розбіжності з українськими ФО. Більшість з арабських прислів'їв та приказок не існують в українській, бо звучать дуже віддалено, але деякі з них все ж таки мають аналоги в українській мові.

При розборі деяких з вищезгаданих прислів'їв можемо виявити спільні та відмінні риси. В українському аналозі фразеологізм збережи свій шматок хліба на голодну пору, відрізняється від арабської з вжитком слова «піастр», як грошова одиниця, існуюча на Близькому Сході. Особливістю розбіжностей цих схожих за значенням прислів'їв є в географічному розташуванні та в етнічних нормах і поняттях.

Кожна нація має схожі прислів'я з іншими націями, де зміст буде зрозумілий кожному, але відрізнятися реаліями. У художньому надбанні кожного народу знайдуться відповідні прислів'я чи приказки до іншої мови. Так само, в достатній кількості, існують помилки в перекладі, тому використовуються різні терміни для кращого тлумачення, такі як: фразеологізм, ідіома, фразем, фразеологічний зворот, стійка фраза та ін.

Висновки до 2 розділу

Отже, підводячи підсумок цього розділу, можна сказати, що арабська мова багата на фразеологічні звороти, включаючи метафоричні та завуальовані вирази в арабських віршах та прислів'ях. У порівнянні з українською літературою, арабська мова використовує порівняння для опису та зіставлення речей (зокрема компонента «час» в нашому випадку) з іншими (у даній праці з грошами, природою, відносинами між людьми). Також арабська мова славиться багатством синонімів, включаючи понад 200 слів, що відносяться до компонента «час». Ця розмаїтість синонімів дозволяє арабським письменникам та поетам використовувати їх для підсилення тверджень у своїх творах. Хоча арабські та українські прислів'я та приказки мають схожості, існують і відмінності, обумовлені культурологічними та географічними реаліями. Важливо знайти правильні еквіваленти для зіставлення фразеологічних одиниць обох мов. Вчені, такі як, Е.М. Солодухо, З.І. Ісмаїлова та Ахмед М. Салех, досліджуючи фразеологію, виявили, що фразеологізми грають значну роль у характеристиці рис характеру, емоцій та якостей людини. Компонент «час» використовується в багатьох прислів'ях, приказках та літературних творах арабської мови, відображаючи тривалість існування предметів та явищ.

ВИСНОВКИ

Народна мудрість відображає у собі реалії життя та звичаї народу, прислів'я і приказки передаються з уст в уста, з покоління в покоління.

Ці стійки форми, які мають у собі повчальний характер відкривають нові погляди на життя, схвалюють деякі якості людей і засуджують інші, роблять мову більш точною, виразною та емоційно насиченою. Прислів'я і приказки відкривають перед нами особливості національного менталітету народу, його традиції, звичаї та унікальність походження.

В літературі арабського народу прислів'я та приказки займають важливе місце розуміння усної та поетичної творчості, охоплюючи більшість сфер людської діяльності.

Релігійна спадщина, як і культурна, не залишається позаду та відповідає за створення безмірної кількості мудрих та повчальних виразів. Адже, з розквітом мусульманства, арабський менталітет зазнає змін, також завдяки початку літературної діяльності Корану. Тому велика кількість прислів'їв включає релігійний елемент. Не дивлячись на це, відкритим залишається питанням щодо тлумачення ФО. Перекладач має проблему вибору найточнішого еквівалента, оцінки ефективності перекладу та порівняння різних фразеологічних одиниць.

У нашій роботі відбувся аналіз фразео-семантичного поля, з компонентом «час», і був проведений порівняльний аналіз на основі різних літературних творів, від уривків з Корану та Біблії до віршів української та арабської мов. Менше століття тому, у лінгвістичних досліджень було знайдено термін «фразео-семантичне поле», відповідно включаючи в собі сукупність фразеологічних одиниць, пов'язаних між собою за змістом. Створюється відповідна група для одиниць, які мають спільні та незмінні семантичні ознаки на відміну від інших полів з точки зору семантики. Більша частина науковців вважають семантичну ознаку головною для фразеологічної одиниці.

Арабська мова відома своєю синонімічністю, тому письменники та поети використовують синоніми для збагачення та яскравого вираження літературних

творів, а також для надання мові гнучкості. Проте, в багатьох наукових працях досліджується хаотичність синонімічності при вивченні саме літературної мови, з переважно великою кількістю синонімів, важкої навіть для носіїв арабської мови, оскільки виникає плутанина через багатозначність окремих слів. Залишаються питання щодо скорочення цього синонімічного ряду і також застарілої лексики, яка вийшла з ужитку.

Провівши порівняльний аналіз уривків віршів з української та арабської мови, ми зауважили, що арабська середньовічна поезія характеризується метафоричністю, тоді як українська мова використовує порівняння одних слів з іншими. Щодо прислів'їв та приказок, в цьому контексті є кілька фактів: арабські та українські прислів'я мають як спільні, так і відмінні риси. Арабські прислів'я та приказки одночасно подібні і різні одне від одного. Українська мова іноді зовсім не має схожих за змістом приказок та прислів'їв з арабської мови хоча більшість з них, що мають однаковий ідентичний зміст, але також і багато несхожих приказок. Ця розбіжність пояснюється географічним положенням, етнічними відмінностями та літературними реаліями. Таким чином, порівняння прислів'їв і приказок в арабській та українській мовах передбачає знання лексики, вміння аналізувати контекст, деталізоване вивчення історії, культури, побуту, традицій та звичаїв народу, а також реалій мов, в яких здійснюється порівняння і розбіжності.

АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ

الملخص

البحث حول الموضوع : «المجال الفيزيائي مع عنصر «الوقت» في اللغة العربية الحديثة:

الجوانب الهيكلية والعملية والوظيفية.»

التعبيرات الثابتة - فرع في علم اللغة يهتم بدراسة التراكيب العبارية في اللغة ويبحث في نظام التعبيرات الثابتة. تنقل التعبيرات الثابتة معاني محددة مع ردود فعل عاطفية ومجازية من القارئ. كان تطور العبارات الثابتة كفرع في علم اللغة يحدث في البداية عن طريق فصل التعبيرات الثابتة عن النحو والمعجم والأسلوب ، وذلك بفضل دراسة خصائص التركيب النحوي للعبارات الثابتة. من المهم التأكيد على أن هناك أربع فئات من الجمل. المفاهيم التي تم تقديمها من قبل الباحثين تشكل أساساً للدراسات العبارية المستقبلية. ومع ذلك ، لا تزال هناك بعض المهام التي لم يتم تسليط الضوء عليها وتتطلب مزيداً من البحث. يساعد دراسة التعبيرات الثابتة بواسطة نظام المقارنة والمقابلة على فهم طبيعة وأصل التعبيرات الثابتة بشكل أفضل. لقد زادت العبارات الثابتة القرآنية عدد الأمثال وعموماً غنت الأدب العربي ، مما أثر على إنشاء العبارات. يعتبر علم العبارات ظاهرة معقدة بسبب حاجته إلى أسلوب بحث خاص به باستخدام العديد من العلوم الأخرى.

عند النظر في معاني الكتاب المقدس كنص مقدس له تأثيره على كل شعب في العالم ، بما في ذلك الأوكرانيين والعرب ، يمكننا أيضاً رؤية سلسلة من المبادئ الأخلاقية وتطور الثقافة الروحية والمادية. من خلال تحليل العبارات الثابتة من الكتاب المقدس والقرآن ، تم اكتشاف الاختلافات والمشاركات بينهما ومع ذلك ، لا تزال هناك مشكلات في الترجمة بسبب الأفكار العميقة والتأملات الفلسفية في الكتب المقدسة للمسلمين والمسيحيين. تعتبر المعتقدات الكتابية مكوناً مهماً للغة ككل. إن كلمات الكتاب المقدس في معظم الحالات هي جزء من الوحدات اللغوية ، في حين أن التعبيرات التوراتية هي نفسها وحدات لغوية هيكلية ومتكاملة. تعطي الكتابات أهمية أكبر للنص وتزيد من تعبيره. على أساس التحليل الذي تم إجراؤه ، يمكن أن نستنتج أن الصور من الكتاب المقدس كانت بمثابة مصدر غني لتجديد مفردات العديد من اللغات وتشكيل مجموعات مستقرة جديدة مبنية عليها. في الوقت نفسه ، ولأسباب ذات طبيعة تاريخية وثقافية ، فإن استعارة صور العهد القديم هي سمة للغة العربية بدرجة أقل من اللغات الأخرى.

تمتلك التعبيرات العربية مثل التعبيرات الأوكرانية طريقة خاصة لتفسير الأفكار وأسلوب السلوك والتواصل.

الأمثال والأقوال الشعبية تشكل تراثاً ثقافياً كبيراً لسكان شبه الجزيرة العربية ، خاصة في الفترة القبلية الإسلامية عندما كانت الفنون الكتابية شبه معدومة. وتعكس الأمثال تماماً جميع مراحل تطور الأمة الواعية. من خلال مراعاة الأمثال التي تحتوي على مكون «الزمن» والتي تستخدم مراراً وتكراراً لوصف العديد من الحالات في حياة الإنسان ، يمكن أن نلاحظ أن الشعوب العربية والأوكرانية تختلفان في العديد من المعايير ، لكن هناك عبارات ثابتة تشترك في المعنى أو حتى تكون متطابقة في الترجمة بين هاتين اللغتين. لا يزال لعلم العبارات تغيرات ، وبالتالي فإن بعض الأمثال لها العديد من المكافئات في اللغات الأخرى

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Алефіренко М.Ф. (1987) Теоретичні питання фразеології Відновлено з:http://ebook.share.net.ua/download/ukrlang/Books/Pidruchnyky/Alefirenko_Teoretichni_pytannia_frazeolohii_1987.djvu
- Аполлінер Г. (1912) «Міст Мірабо» <https://dovidka.biz.ua/mist-mirabo-virsh/>
- Арабські прислів'я та приказки: 1.<https://ukr.booksbitesbrews.com/arabic-proverbs-sayings-and-idioms>
2.<https://thestrip.ru/uk/pencil/arabskie-poslovicy-o-lyubvi-arabskie-pogovorki-i-poslovicy/>
- Баран Я.А., Зимомря М. І.,(1999) Теоретичні основи фразеології, Ужгород. — 90 с.
Відновлено з : <http://surl.li/hbsff>
- Біблія : <https://www.bible.com/uk>
- Виноградов В.В. (1993) Основные понятия русской фразеологии или лингвистические дисциплины. Труды юбилейной научной сессии.—Л.: ЛГУ.,
Відновлено з: <http://surl.li/hbsnv>
- Гешко Н.С. (2014) Лексико-семантичне поле як системно структурне утворення та методи його дослідження, Буковинський державний медичний університет, Чернівці. Відновлено з: <http://surl.li/hbsff>
- Гешко Н.С. (2014) Семантичне поле як інструмент лексикографії // Наукові записки НаУКМА. Том 155: Філологічні науки. - С. 73-76.
- Жайворонок В.В. (2006) Знаки української етнокультури. Словник-довідник. К.: Довіра, 703 с. Відновлено з : https://chtyvo.org.ua/authors/Zhavoronok_VV/Znaky_ukrainskoi_etnokultury/
- Ісмаїлова З.І. (2014) Дисертація на тему «Структурно-семантична характеристика фразеології сучасної арабської літературної мови у порівнянні з аварською та російською мовами: на матеріалі фразеологізмів з компонентами, що позначають частини тіла».
<https://www.dissercat.com/content/strukturno-semanticheskaya-kharakteristika-frazeologii-sovremennogo-arabskogo-literaturnogo->

- Костенко Л.В. (1998) Джерело: Поезія, «Наукова Думка», К. Відновлено з :
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1040>
- Кунін О.В.(1970) Англійська фразеологія (теоретич. курс) / Кунін О.В. — М: Вища школа,— 344 с.
- Лебдинська Т.М. та Кругляк Ю.М. (1981) Перекл. з арабської. Арабські прислів'я та приказки; передм. І.Л. Лебединського.— К.: Дніпро,—166 с., іл.—(Мудрість народна, зб.31). Відновлено з :
<http://surl.li/havhh>
- Поливанов Е.Д. (1928) Введение в языкознание для востоковедных вузов — Л.: Восточный институт,. — 60-61 с.
<http://booksshare.net/index.php?id1=4&category=linguistics&author=polivanov-ed&book=1928>
- Ужченко В.Д. (2005) Фразеологія сучасної української мови. Відновлено з:
<http://surl.li/gxyxi>
- Ушаков В.Д. (1996) Фразеологія Корану: Дослід порівняння фразеоречень Корану та класичної арабської мови:[монографія]/Віктор Данилович Ушаков — М.: Букіністичне видання,.— с. 203
- Якубович М.М. (2017) Коран. Переклад смислів українською мовою / Переклад за арабської Михайла Якубовича. – К.: ДУМУ «УММА». – 608 с. Відновлено з:
<https://umma.in.ua/ua/node/1750>
- Bally Charles, (1909) Traités de stylistique française, Відновлено з:
<https://archive.org/details/traitdestylist01ball>
- Hall Edward T. (1976) Beyond Culture. Anchor Press/Doubleday.